

MERSİN TURİZMİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Yrd. Doç. Dr. Cansel OSKAY
Mersin Üniversitesi İİBF
canseloskay@mersin.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye'deki turizm sektörü hakkında genel bilgiler verilerek, Mersin turizm potansiyeli açıklanacak ve Mersin turizminin Türkiye ekonomisi içerisindeki yeri değerlendirilecektir. Elde edilen bilgilere göre, coğrafi konumu, çok eski dönemlere kadar uzanan tarihsel ve kültürel yapısı ile önemli bir yerleşim yeri olan Mersin, turizm açısından yüksek potansiyele sahiptir. Ancak Mersin'in sahip olduğu çekicilikler turizmde beklentileri karşılayamamış, Türkiye ekonomisinde önemli bir gelir etkisi yaratamamıştır. Mersin'de turizmin gelişmesinde yerel yöneticilere ciddi görevler düşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mersin Turizmi, Turizm, Türkiye Ekonomisi

THE IMPORTANCE AND PLACE OF TOURISM IN MERSİN IN TURKISH ECONOMY

ABSTRACT

This study refers to the explanation of tourism potential of Mersin and evaluation of Mersin tourism in the Turkish economy by giving general knowledge about Turkish tourism sector. According to the information obtained, Mersin is an important settlement with its geographic location, historical and cultural structure extending back to the ancient periods, and has a high potential in terms of tourism. However, attractions of Mersin could not achieve the expectations and could not create an important income impact on Turkish economy. Serious tasks should be undertaken by local administrators.

Key Word: Tourism of Mersin, Tourism, Turkish Economy

1.Giriş

Her yıl milyonlarca insan, sürekli yaşadıkları yerlerden geçici sürelerle ayrılarak başka ülkelere ya da bölgelere gitmekte ve buralarda gezip görme, dinlenme, eğlenme ve öğrenme gibi, psikolojik, sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılamaktadırlar. Bu durum ekonomik açıdan geniş etkiler doğurmakta ve turizm olarak adlandırılmaktadır (Uçkun, 2004:28). Çok çeşitli tanımları yapılan turizmin modern anlamda başlangıcı II. Dünya Savaşı sonrasında başlamaktadır. Bu tarihten itibaren turizm, konaklama tesisleri, ulaşım araçları ve yolları, plajları, eğlence ve spor yerleri ve tüm alt yapısı ile büyük bir sektör haline gelmiştir (Evliyaoğlu,1994:7). Turizm başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere, turizm potansiyeline sahip birçok ülkede, istihdama, gelir düzeyine, dış- iç borç yükünün hafiflemesine, ödemeler dengesine ve sonuçta ülke insanının refah düzeyinin yükselmesine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır (Hepaktan ve Çınar,2010:136). Günümüzde turizmin yarattığı ekonomik, sosyal, kültürel ve politik etkiler ve özellikle uluslararası ekonomik ve politik ilişkilerde oynadığı rol giderek önem kazanmaktadır. Bu durum, yalnız uluslararası turizm

hareketinden büyük pay alan gelişmiş ülkelerde değil, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde de turizme verilen önemi artırmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede turizm ekonomik büyümenin ve gelişmenin en önemli kaynaklarından biri olarak görülmektedir (Hepaktan ve Çınar,2010:136). Son yıllarda ülkelerin ulusal gelirlerini artırmada bilgi teknolojilerini kapsayan hizmetler sektörüne daha fazla önem verdikleri görülmektedir (Bahar,2008:61).

Küreselleşme hareketleri ve teknolojik gelişmelerin hız kazandığı 1980'li yıllardan bu yana, turist sayısının artışıyla dünya turizmi, hızla gelişen ve büyüyen bir sektör haline gelmiştir. Turizmde uluslararası rekabetin artış gösterdiği 1990'lı yıllar, dünya turizminin istikrarlı olarak büyümeye devam ettiği, rekabet ortamının giderek yoğunlaştığı bir dönem olmuştur (DPT,2007:1). 1950 yılında 25,3 milyon kişi olan uluslararası turist sayısı, 1980 yılında 280 milyona, 1990 yılında 458 milyona, 2000 yılında 698 milyona ulaşmıştır (TOBB,2003:269). 2007 yılında 1950 yılına göre %3469,16 artarak 903 milyon kişiye ulaşmıştır. Dünya Turizm Örgütü, 2009 yılında 877 milyon kişinin uluslararası turistik gezi yaptığını belirterek, 2010 yılında dünyadaki turist oranında 6,7'lik bir artış yaşandığını 935 milyon kişiye ulaşıldığını açıklamıştır. 2011 yılında dünyadaki turist sayısının %4,3 oranında artarak 980 milyon kişi olarak gerçekleşmesi beklenirken, turizm gelirin de %4 oranında artarak 955 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan "Turizm 2020 Yılı Vizyonu" çalışmasında turist sayısının 2020 yılında 1,6 milyar, 2050 yılında ise 2 milyar kişi olacağı tahmin edilmektedir (www.unwto.org, 07.12.2011).

Dünyada turizm geliri 1950 yılında 2,1 milyar dolar iken 2007 yılında %40661,9 artarak 856 milyar dolara ulaşmıştır. 2010 yılında ise 2009 yılına göre %7,9 artarak 918 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dünya Turizm Örgütü tarafından 2020 yılında turizm geliri 2 trilyon dolar, 2050 yılında ise 2,1 trilyon dolar olacağı tahmin edilmektedir (www.bloomberght.com 07.12.2011).

Turizm, uluslararası ölçekte geniş istihdam olanakları yaratan bir sektördür ve dünya'da yaklaşık 300 milyon insanı istihdam etmektedir. Başka bir ifadeyle, dünya'da her 16 çalışandan biri turizm sektöründedir ve tüm uluslararası sermaye yatırımlarının yaklaşık %7'si turizm alanına yapılmaktadır. Dünya'da ve Türkiye'de turizme verilen önem artmakta, turist eğilimleri çeşitlilik kazanmakta, yeni yerler, yeni turizm türleri insanların ilgisini çekmektedir (www.igd.com.tr 05.12.2011).

Türkiye yüksek turizm arz potansiyeline sahip olan ülkeler arasında yer almaktadır. Özellikle 1980 yılından itibaren uygulanan politikalarla turizm alt yapısının büyük ölçüde oluşturulması ile sektörde hızlı gelişme sağlanmıştır. Türkiye'de serbest piyasa ekonomisinin temel prensibi olarak kabul edilen ihracat odaklı sanayileşmenin gerçekleştirilmesinde turizm sektörü; kolay, etkili, verimli ve nispi olarak da ucuz bir araç olarak görülmüştür. Bu nedenle diğer sektörlerin yanı sıra hizmet sektörü içerisinde turizme ayrı bir önem verilmektedir.

Ticaret ve ekonomi alanlarında olduğu kadar turizmde de olumlu atılımlar yapılan Mersin, önemli turizm potansiyeline sahip illerden birisidir. Coğrafi konumu ve çok eski dönemlere kadar uzanan tarihsel ve kültürel geçmişi ile önemli bir yerleşim yeri olması, Mersin'e turizm açısından çok önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu çalışma Mersin'in turizm arz potansiyelini ortaya koyarak, Mersin turizminin Türkiye ekonomisindeki yerini ve önemini analiz etmeye yöneliktir.

2.Türkiye’de Turizm Sektörü

Deniz, güneş, kum gibi geleneksel turizm açısından akla ilk gelen üç unsura bakıldığında, Akdeniz’de bir ülke konumunda olan Türkiye, tarih, kültür, sanat, doğal güzellikler, gastronomi, folklor ve insanları ile aynı coğrafyada eşsiz bir üstünlüğe sahiptir. Türkiye misafirperverlik geleneği, ılıman iklimi, çekici ve uzun kıyı şeridinin yanı sıra doğal güzellikleri, eşsiz tarihi mekânları, arkeolojik ören yerleri ve giderek gelişen altyapısıyla turizm sektörünün oldukça gelişmiş olduğu bir ülkedir. Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkede yazların uzun sürmesi ülkeyi yaz tatili açısından son derece popüler hale getirmektedir. Sahip olduğu turizm çekicilikleri Türkiye’yi dünyanın en çok tercih edilen turizm destinasyonlarından biri haline getirmiştir (Deloitte, 2010:6). 2009 yılında 25,5 milyon turist girişiyse dünyada en çok turist alan 7. ülke konumunda olan Türkiye, Almanya ve Malezya’yı geride bırakmıştır (www.wto.org 28.11.2011). 2000 yılında turizm gelirleri bakımından Türkiye dünyada 16. sırada yer alırken, 2009 yılında 9. sıraya yükselmiştir (www.unwto.org 07.12.2011). 2010 yılında 10. sıra yer alan Türkiye’nin 2011 yılında tekrar 9. sıraya çıkma olasılığı söz konusudur. 10 yılda 6 ülkenin geçilmesi aynı zamanda ileriye yönelik umut da vermektedir. 10 yıl sonra veya 2023 yılında geçmiş turizmde 10 yıldaki gelişme hızı korunabilirse, gerek turist sayısı gerekse kişi başına harcama artırılarak Türkiye’nin dünyada ilk 5’e girme olasılığı bulunmaktadır (Yıldırım, www.bloomberght.com 05.03.2012). 2012 Yılı Programındaki verilerine göre, uluslararası turizm talebi 2000-2010 döneminde %39,5 oranında artış göstermiş, aynı dönemde turizm gelirleri ise %93,3 artmıştır. 2010 yılında Türkiye, dünya turizm pazarında turist girişleri açısından %3, turizm gelirleri açısından ise %2,3 pay ile en büyük 20 turizm varış noktası içinde turist sayısı açısından 7. turizm gelirleri açısından da 10. sırada yer almıştır. Türkiye, Avrupa turizm pazarında turist girişlerinde %6, turizm gelirlerinde ise %5,1 paya sahip bulunmaktadır (www.bloomberght.com 05.12.2011).

Türkiye’de karşılaştırmalı rekabet üstünlüğünün bulunduğu sektörler arasında yer alan turizm, sahip olduğu üstünlükler ve gelişim potansiyeli ile gelecekte daha önemli bir konuma ulaşacağı beklenmektedir. Özellikle Türkiye ekonomisine önemli döviz kaynağı sağlayan turizm, yeni istihdam olanakları yaratmasıyla işsizliğin azaltılmasında, ödemeler dengesinin iyileştirilmesinde önemli bir yere sahiptir.

Türkiye’de Turizme Yönelik Temel Makro Ekonomik Göstergeler tablo 1’de verilmektedir. Türkiye’de turizm sektöründe yaşanan gelişmelerin de etkisiyle, gelen turist sayısında her yıl artış gerçekleşmektedir. Bu gelişmelere paralel olarak ekonomimiz içinde turizm gelirlerinin payı da giderek artmaktadır. Türkiye’de 1950 yılında turizm yatırımlarını teşvik amacıyla, 5647 sayılı Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu çıkartılmasıyla turizm gelişmeye başlasa da aktif dış turizm özellikle 1980’ den sonra hızlı bir gelişme göstermiş ve ülke ekonomisine çok büyük katkı sağlayan gelir kaynaklarından biri olmuştur. Turizmde bir dönüm noktası olan 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, yatırımların öncelikli olarak turizmin gelişmesini sağlayacak alanlara yönlendirilmesini ve kıt kaynakların etkin kullanımını hedeflemiştir. Turizmin, Türkiye ekonomisi içindeki hızlı yükselişinde söz konusu kanunlar ile sağlanan yatırım teşviklerinin ve mali desteğin çok önemli bir yeri vardır. Ayrıca bu dönemde Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB), Türkiye Otelciler Birliği (TÜROB), Turizmi Geliştirme Vakfı (TUGEV), Turizm Yatırımcılar Derneği (TTYD) gibi bir çok birlik ve derneklerin kurulması özel sektör temsilcilerine etkili

konumlar sağlamıştır (Zafer Yıldız, 2011:58-59). Bunların yanı sıra 17 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, yabancı ve yerli yatırımcıya eşit şartlar getirmiş, bir çok ağır şartlar kaldırılmıştır (Ege ve Gürdoğan, 2006:48). Böylece turizm sektörü Türkiye ekonomisinde önemli sektörler arasına girerek hızla büyümüş ve ülke ekonomisine sağladığı katkı giderek artmıştır.

1950 yılında Türkiye'ye gelen turist sayısı 28,625 kişidir. Bu rakam 1980 yılında 1,288 bin kişiye, 1990 yılında 5,389 bin kişiye, 2000 yılında 9,991 bin kişiye, 2005 yılında 24,125 bin kişiye, 2009 yılında ise yaşanan krize rağmen 32,027 bin kişiye ulaşmıştır. 2010 yılında turist sayısı bir önceki yıla göre 1 milyon artış göstererek, 33 milyona ulaşmıştır (Bkz tablo 1). Bunun 28,5 milyonu yabancı turist, 4,5 milyonu ise yurt dışında yaşayıp Türkiye'ye tatile gelen yerli turisttir (Okfram,211:1-2). 2010 yılının başlarında son dönemlerini yaşadığımız küresel kriz döneminde, petrol fiyatlarının artması ve kur farklarındaki ani oynamalar nedeniyle Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada turizmin büyümesinde bir gerileme olmuştur. 2010 yılından itibaren tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bir toparlanma dönemine girilmiştir.

Tablo 1: Türkiye'de Turizme Yönelik Temel Makro Ekonomik Göstergeler (1980-2010)

Yıllar	Turist Sayısı (Milyon kişi)	Turizm Geliri (Milyon Dolar)	Turizm Gelirinin GSMH İçindeki Payı %	Turizm Geliri/İhracat Geliri %	Turist Başına Ortalama Harcama (Dolar)	Dış Ticaret Açığını Kapatmadaki % Payı
1980	1,288	326,7	0,6	11,2	254	6,5
1990	5,389	3,225	2,1	24,9	621	28,6
1995	7,726	4,957	3,0	22,9	684	30,8
2000	9,991	7,636	2,9	27,8	764	28,1
2005	24,125	18,152	3,8	24,7	752	23,9
2006	23,149	16,851	3,2	19,7	728	32,1
2007	27,215	18,487	2,8	17,3	679	34,0
2008	30,929	21,910	3,0	16,6	709	31,4
2009	32,027	21,250	3,4	20,8	664	18,3
2010	33,027	20,806	2,8	18,3	630	34,4

Kaynak: www.turizm.gov.tr, www.tcmb.gov.tr, www.tursab.org.tr yararlanılarak düzenlenmiştir.

Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin %19,6'sı OECD, %21,2'si Rusya Federasyonu'nun dahil olduğu Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinden gelmektedir. Türkiye'ye 2010 yılında 150'nin üzerinde farklı ülkeden yaklaşık 28,5 milyon yabancı turist giriş yapmıştır. Türkiye'ye en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasında Almanya %15,3 ile birinci, Rusya Federasyonu %10,9 ile ikinci, İngiltere ise %9,3 ile üçüncü sırada bulunmaktadır (www.turizm.gov.tr). Bu üç ülke vatandaşları Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin %35,5'ini oluşturmaktadır. Yabancı ziyaretçilerin yaklaşık %60'ı Antalya ve İstanbul'u tercih etmektedir. Yabancı

turistlerin geliş nedenleri arasında, gezi ve eğlence amaçlı gelişlerin oranı %48'dir. İkinci sırada yakınları ya da arkadaşları ziyaret amacıyla gelişler yer almaktadır. Son yıllarda kültür ve ziyaret amaçlı gelişlerin oranı artarken, alışveriş ve toplantı amaçlı gelişlerin oranında düşüş gözlenmektedir (www.igd.com.tr 05.12.2011).

Ülkeye çok sayıda turistin gelmesinden ziyade, gelenlerden elde edilecek gelirin yüksek olması da önemlidir. 1950 yılında elde edilen turizm geliri 6 milyon dolar olmuştur. Bu rakam 1980 yılında 326,7 milyon dolara, 1990 yılında 3,227 bin dolara, 2000 yılında 2 katından fazla artarak 7,636 bin dolara, 2005 yılında 18,152 bin dolara ulaşmıştır. Turist sayısındaki artışa rağmen, 2010 yılında turizm gelirleri 20,8 milyar dolar düzeyinde kalmış ve 2009 yılında 21,2 milyar dolar olarak gerçekleşen turizm gelirlerine göre dünyada yaşanan küresel krizin de etkisiyle %2,08'lik gerileme yaşanmıştır. Turist sayısındaki artışa rağmen turizm gelirlerinin düşük kalmasında kişi başına ortalama harcama rakamının 664 dolardan 630 dolara gerilemesinin etkisi olmuştur. Yabancı turistlerin ortalama harcama rakamı, yurtdışında yaşayıp Türkiye'ye tatile gelen yerli turistlerin ortalama harcama rakamından oldukça düşük bir düzeyde seyretmektedir (Okfram,2011:1-2). Bunun için özellikle kişi başı ortalama harcaması yüksek turistlerin Türkiye'ye çekilmesi turizmde verimliliği artırabilecek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca turizmi çeşitlendirecek kaliteli ürünlerin üretilmesi, bunların iyi fiyata satılması ve daha etkin tanıtım faaliyetlerinin yapılması ve özellikle yat turizmine olanak sağlayacak altyapının yaygınlaştırılması önemli olacaktır.

1963 yılında yabancı turist başına ortalama harcama 38,5 dolardır. Bu rakam 1980 yılında 254 dolara yükselmiştir. 1990 yılında 621 dolar, 2000 yılında 764 dolara yükselen bu rakam giderek düşüş göstererek 2010 yılında 630 dolar olarak gerçekleşmiştir. Turistlerin Türkiye'de konaklama ihtiyacını genel olarak otel, motel ve pansiyon ile karşıladıkları görülmektedir. Buna göre otel, motel ve pansiyon ile konaklama ihtiyacını karşılama oranı %44,5, arkadaş-akraba evi ile bu ihtiyacı karşılama oranı %21,9, kendi evini kullanma oranı %13,6, kiralık ev kullanma oranı ise %4,6 düzeyindedir. Yabancı turistlerin kişisel harcamalar sırasında ağırlık gösterdikleri kalemlerde yeme-içme %25,3 ile en yüksek orana sahiptir. Bu kalemi sırasıyla %16,5 ile konaklama, %10,9 ile giyim, %8,8 ile ulaştırma ve %7,1 ile hediyelik eşya takip etmektedir. Buna göre turistler, turistik bölgelerde birçok faaliyet alanına ciddi miktarda kaynak aktarmaktadır (Okfram,2011:1-2).

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK), 2011 yılı 4'üncü dönem turizm istatistiki verilere göre, 2010 yılında 20 milyar 806 milyon 708 bin 444 olan turizm gelirleri, 2011 yılında %10,6 oranında artarak 23 milyar 20 milyon 392 bin 250 dolara yükselmiştir. Buna karşılık, 2010 yılında 33 milyon 27 bin 943 olan ziyaretçi sayısı, 2011 yılında % 9,5 oranında artışla 36 milyon 151 bin 328 kişiye çıkmıştır. Türkiye'ye gelen ziyaretçilerin kişi başına ortalama harcamaları 2010 yılında 630 dolar iken 2011 yılında 637 dolar olarak gerçekleşmiştir (www.turizm.gov.tr 05.03.2012). Türkiye'nin 2012 yılı turizm geliri 26 milyar dolar olarak programlanmıştır (www.bloomberght.com 05.12.2011).

Turizm gelirlerinin GSMH'ya oranı 1963 yılında %0,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran 1980 yılında %0,6, 2000 yılında %2,9'a, 2005 yılında %3,8'e yükselmiş, 2010 yılında ise %2,8 olarak gerçekleşmiştir. Turizm gelirlerinin dış ticaret açığını kapatmadaki payı 1980 yılında %6,5 iken 2000 yılında %28,1'e yükselmiş, 2005 yılında %23,9'a düşmüş, 2010 yılında ise %34,4'e yükselmiştir. Turizm gelirinin ihracat

gelirlerine oranı 1963 yılında %2,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran 1980 yılında %11,2'ye, 2000 yılında %27,8'e yükselmiş 2010 yılında ise %18,3'e düşmüştür (Bkz.Tablo 1)

Türkiye turizm konaklama arzı kapasitesi açısından da sürekli gelişim içindedir. Turizm işletme belgeli tesis sayısı 1970 yılında 292, yatak sayısı 28,354, oda sayısı 15,243 iken; 1980 yılında tesis sayısı 511'e, yatak sayısı 56,044'e ve oda sayısı ise 28,992'e yükselmiştir. Turizm sektörüne yapılan yatırım ve teşvikler bu rakamların giderek artmasını sağlamıştır. 2002 yılında 396,148 turizm işletmesi belgeli yatak kapasitesine sahip olan Türkiye, %62,9 oranında bir artış kaydederek, 2010 yılında 645.267 yatak kapasitesine ulaşmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığının geçici verilerine göre, bu rakam 2011 yılının Haziran ayı sonu itibariyle 658 bin 246'ya yükselmiştir. 2011 yılsonu itibariyle yatak sayısının 700 bin rakama ulaşması öngörülmektedir. Türkiye'de 2007 yılında 2 bin 514 konaklama tesisi bulunurken, 2009 yılında bu rakam 2 bin 625'e 2010 yılında 2 bin 720'ye, 2011 yılının ilk yarısında ise 2 bin 755'e yükselmiştir. Turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde 2007 yılına göre ortalama %10 oranında artış yaşanmıştır. Tesislerdeki oda sayısı ise %24 artış göstermiştir. İşletme belgeli konaklama tesislerinde oda sayısı 2007 yılında 251 bin 987 iken 312 bin 527'ye yükselmiştir. Yatırım belgesine sahip toplam 979 adet konaklama, yeme-içme, eğlence ve diğer alanlarda faaliyet gösteren tesis bulunmaktadır (www.turizm.gov.tr 26.12.2011).

Emek yoğun bir sektör olan turizm, istihdam yaratma etkisiyle işsizlik sorunun çözümünde de önemli bir rol oynamaktadır (T.Vakıflar Bankası, 2004:17). Turizm sektörünün bizzat doğrudan istihdama katkıda bulunması ve bu sektöre girdi veren diğer sektörlerle de dolaylı istihdam imkânları sağlamasıyla ülkedeki toplam istihdamı etkilemektedir (Coltman,1989:226-227). Turizm sektörünün genelinde makineleşme ve otomasyon imkanlarının sınırlı olması, mal ve hizmet üretiminde sektörün emek yoğunluğunun fazla olması nedeniyle istihdam yoğunluğu, diğer sektörlerle göre daha yüksektir (İçöz ve Kozak; 2002:229; Ünlüönen vd., 2007:165). Türkiye ekonomisinde turizm, diğer sektörlerle göre aynı istihdam hacmini daha az yatırımla gerçekleştirebilen bir sektördür (Yıldız,2011;60). Uluslararası kuruluşlarca kabul edilen doğrudan istihdamın 1,5 katı olarak hesaplanan dolaylı istihdamın ekonomideki payı daha yüksek olmaktadır (Yıldız, 2011;62). TÜİK verilerine göre, 2001 yılında turizm sektöründe 1 milyon 7 bin kişi doğrudan olmak üzere toplam 2,5 milyon kişi istihdam edilmiştir. 2001 yılında doğrudan istihdamın toplam istihdam içindeki payı %5,1, doğrudan ve dolaylı toplam istihdamın payı ise %12,8 olarak gerçekleşmiştir. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) tarafından ülkeler bazında yayımlanan ekonomik raporların, turizm ekonomisine ilişkin verdiği bilgiler ışığında, 2010'da tüm ekonomi içerisinde 1.833.900 kişiye doğrudan ve dolaylı olarak istihdam sağlarken, toplam istihdam içerisindeki payı %8,1 olarak hesaplanmıştır. 2009 yılına göre %3,4'lık bir artış gerçekleşmiştir. Turizm sektörünün doğrudan istihdam sağladığı kişi sayısı 477.300; toplam istihdam içerisindeki payı (bir önceki yıla göre %3,96 artışla) %2,1 olarak gerçekleşmiştir. Yapılan tahminlerde, doğrudan istihdamın 2021'de 658 000 kişi olacağı, toplam istihdam içindeki payının da %2,5 olacağı öngörülmektedir. Aynı dönemde, ekonomik yapı içerisinde 2.216.000 kişiye doğrudan ve dolaylı istihdam sağlayarak, toplam istihdam içerisindeki payının %8,3 olacağı öngörülmektedir (Ünlüönen ve Şahin, 2011:7). 2010 ve 2011'in ilk yarısında yaşanan yüksek büyüme

oranlarına rağmen tarım dışı istihdam, özellikle imalat sanayinde istihdam kayda değer bir artış göstermezken turizmde istihdam gözle görülür bir artış kaydetmiştir. Sosyal Güvenlik Kurumu'nun Temmuz 2010- Temmuz 2011 dönemi verilerine göre kayıtlı ücretli sayısı yaklaşık 10 milyondan 11 milyona çıkarak %12 artarken, turizm sektöründeki istihdam artışının %24'ü bulması, turizmin toplamdaki payını da artırmıştır (Sönmez, www.turizmhabercisi.com 26.12.2011).

3.Mersin'in Turizm Potansiyeli

3.1.Tarihi Süreci İçerisinde Mersin'in Gelişimi

Türkiye'nin güneyinde Doğu Akdeniz'in kıyısında önemli bir liman kenti olan Mersin'in, Kalkolitik, İlk Tunç ve Orta Tunç çağlardan bu yana bir yerleşim yeri olduğu yapılan kazılardan anlaşılmaktadır. Mersin bölgesinde Hititler, Asurlar, Fenikeliler, Frikyalılar, Yunanlılar, Selekoslar, Araplar, Selçuklular, Karamanoğulları ve Osmanlıların kültür birikimi mevcuttur. Mersin'in sınırlarını, doğuda Tırmıl Tepe, Batıda Yumuktepe Höyükleri oluşturmaktadır. Bu Höyükler, Mersin kurulmadan çok önceleri Neolitik ve Kalkolitik dönemlerde, bu alanda yerleşimlerinin olduğunu kanıtlamaktadır. Yumuktepe'de yapılan kazılar sonucunda en yoğun yerleşimin Neolitik ve Kalkolitik dönemlerde olduğu ortaya çıksa da 1993 yılında yeniden başlayan kazı çalışmaları, bu yerleşik düzenin Bizans döneminde de devam ettiğini göstermiştir (www.mersinkulturturizm.gov.tr 26.12.2011).

Bölgenin 705 yılında İslam Orduları tarafından ele geçirildiği ve 250 yıl süre ile egemenliklerini sürdürdükleri bilinmektedir. Çok kısa bir süre Selçukluların elinde kalan Mersin, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Mersin 1850 yılında bucak merkezi olmuştur. 1864 yılında Mersin'de Kaza Teşkilatı, 1894 yılında da merkezi Mersin ile Tarsus'u içine alan Adana'ya bağlı Sancak Teşkilatı kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşından sonra 1918 yılında tüm Çukurova'yı işgal eden Fransız ve İngilizler, Kurtuluş Savaşı sonunda Ankara Anlaşması ile 3 Ocak 1922'de Mersin'i terk etmişlerdir. 1924 yılında Mersin vilayeti kurulmuştur. 1933 yılında, merkezi Silifke olan Mersin vilayeti değiştirilerek Silifke, Anamur, Gülnar, Mut İlçeleri Mersin'e bağlanmış ve vilayetin adı İçel olarak değiştirilmiştir. 1954 yılında Erdemli, 1989 yılında Aydınçık (Gilindire), Bozyazı ve Çamlıyayla ilçelerinin kurulmasıyla ilçe sayısı 10'a yükselmiştir. İçel adı 20.06.2002 tarihli ve 4764 Sayılı Kanunun 1.maddesinde Mersin olarak değiştirilmiştir (www.mersinkulturturizm.gov.tr 26.12.2011). Günümüzde Akdeniz, Mezitli, Toroslar ve Yenişehir merkez ilçeler olmak üzere, Anamur, Aydınçık, Bozyazı, Çamlıyayla, Gülnar, Erdemli, Mut, Silifke ve Tarsus olmak üzere 13 adet ilçesi bulunmaktadır.

Mersin, ülkemizin en hızlı gelişen bölgelerinden birisidir. 1870'lerde 8047 nüfuslu bir kazayken, 57 yıl sonra 1927 yılında Mersin ilinin merkez ilçesinin nüfusu 47.000'e ulaşmıştır. 1980 sonrası yoğun göç dalgasıyla karşı karşıya kalan Mersin'in nüfusu devamlı artış göstermektedir. Bu artış oranları, bölge ve Türkiye artış ortalamasının üzerinde yer almıştır. Bir göç merkezi haline gelen Mersin 2010 yılı nüfus sayımına göre toplam 1.647.899 kişilik nüfusa sahiptir (www.tuik.gov 28.11.2011). Toplam nüfusun % 77'si şehir nüfusu, %23'ü kırsal nüfustan oluşmaktadır.

Uluslararası bir limana ve serbest bölgeye sahip olan Mersin ikinci dereceden gelişmiş 20 il arasında yer almaktadır. DPT tarafından 1996 yılında yapılan iller arasında gelişmişlik düzeyi araştırmasında Mersin 10. sırada, 2003 yılında yapılan bir araştırmaya göre ise 17. sırada yer almaktadır (Dincer, Özaslan ve Kavasoglu, 2003:55-

56). 2010 yılında illerin gelişmişlik sıralaması üzerine yapılan bir çalışmada ise Mersin, 81 il içerisinde 22. sırada yer aldığı belirtilmektedir (Baday, Sivri ve Berber,2010:9-12).

3.2.Mersin'in Coğrafi Konumu ve Turizm Sektörü Açısından Olumlu-Olumsuz Yönleri

Mersin coğrafi konumu itibariyle, Akdeniz Bölgesi'nin Çukurova bölümünün batısında Doğu Akdeniz Havzası'nın önemli bir bölümünü kapsamaktadır. Doğusunda Adana, batısında Antalya, kuzeyinde Niğde, Konya ve Karaman illeri, güneyinde ise Akdeniz ile çevrili olan Mersin, Taşlık Kilikya'nın tümünü ve Ovalık Kilikya'nın Berdan Çayı havzasını kaplamaktadır. 330 km'lik sahil şeridiyle, Türkiye'nin en uzun sahil şeritlerinden birine sahiptir. Mersin 36-37° kuzey enlemleri ve 33-35° doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Mersin'in kara sınırı 608 km, deniz sınırı 321 km olup, yüzölçümü 15.953 km²'dir. Mersin'in büyük bir kısmını oldukça yüksek, engebeli ve kayalık Batı ve Orta Toros Dağları oluşturmaktadır. Toroslar'ın Mersin bölümünde kalan Bolkar Dağlarının en yüksek yeri 3524 metre ile Medetsiz Tepesi'dir. Orta Toroslar'ın geçit verebilen yeri Gülek Boğazıdır (1050 m.). İkinci önemli geçit ise Mut ilçesi yakınlarındaki Sertavul Geçidi'dir. Toros Dağları'nın üst kısımlarında akarsuların, derelerin, atmosferik koşulların ve bölgede bulunan fayların etkisiyle çeşitli düzlükler oluşmuştur. Buralar yaylalık alanlar olarak kullanılmaktadır. Dağlara çıkıldıkça farklı iklimler yaşanmakla beraber, kıyı şeridinde tipik Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve yağışlıdır. Son 30 yıllık dönemde yıllık ortalama yağış 450-736 mm arasında değişmektedir. Yıllık ortalama sıcaklık 18,7 C°'dir. Yıl içinde sıcaklığın en düşük olduğu aylar Ocak ve Şubat; en yüksek olduğu aylar ise Temmuz ve Ağustos aylarıdır. Nispi nem oranı son 30 yıllık dönemde ortalama % 64,1 olup, yıl içinde birbirlerine yakın değerler sunmakta, %60,0- %66,6 arasında değişmektedir. Yıllık ortalama kapalı günlerin sayısı 40,7 gün olarak gerçekleşen bölgede, deniz suyunun ortalama sıcaklığı 20,8° olarak ölçülmüştür.

Mersin'de yerleşim genelde Mersin körfezi çevresinde gelişmiştir. Burası doğuda Karataş burnundan başlayarak batıda İnce kum burnuna kadar uzanmaktadır. Arada kalan kısımlarda, kayaç türlerine ve akarsulara bağlı olarak çok sayıda irili ufaklı koy gelişmiştir. Mersin'de yaklaşık 108 km. uzunluğunda ince ve temiz kumsal plajları bulunmaktadır (www.mersinkulturturizm.gov.tr 26.12.2011). Mersin ılıman iklimi, temiz kumsalları, görülmeye değer doğa güzelliği ile turistik potansiyeli yüksek bir bölge görünümündedir.

3.3.Mersin Turizm Arz Potansiyeli ve Turizm Sektörüne Etkileri

Turizm arzının farklı tanımları olmakla beraber ekonomik olarak, belirli şartlar altında belirli bir fiyatla ya da bedelsiz olarak bir ülkenin veya bölgenin turistlere satmaya ya da turistlerin faydalanmasına sunmaya hazır olduğu turistik zenginliklerin bütünü şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer bir tanımda ise turizm arzı, turizm hizmeti talep edenlerin niyetlerinden başlayarak tekrar geri dönene kadar geçen süreç içinde gereksinimlerini karşılamak için gerekli her türlü mal ve hizmetlerin tedarik edilmesini içeren üretime dayalı işlemlerin tümüdür (İçöz ve Kozak, 2002:33-34).

Çok eski dönemlere kadar uzanan tarihi geçmişi ve coğrafi konum ile önemli bir yerleşim yeri olması Mersin'e, turizm açısından çok önemli avantajlar ve çekicilikler sağlamaktadır. Coğrafi konumu, tarihsel ve kültürel birikimin sağladığı avantajlar ve çekicilikler, Mersin'in turizm arz potansiyelinin oluşmasında en belirgin etkidir. Mersin binlerce yıllık yerleşim bölgesi olması nedeniyle el sanatları, yörük gelenek ve

göreneklere, yöresel yemekleri, halk oyunları, türküleri, ezgileri ile çok farklı ve renkli bir görünüme sahiptir. Doğal zenginlikler bakımından ise, yaylalar, trekking ve kış sporu için bolkar dağları, yat turizmi için doğal koylar ve sağlık turizmi için şifalı su kaynaklarına sahiptir (İçel Turizm İl Envanteri, 1997: 24). Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, Tarsus'ta yer alan Gülek Karboğazı Bölgesi, "Kış Turizm Merkezi" ilan edilmiş olup, bu bölgeye ait altyapı çalışmaları devam etmektedir. Sağlık turizmi açısından; Mersin Güneysu-Güney yolu içmesi, Tarsus Keş bükü içmesi, Silifke Sarparca ılıcası, Mut Hocantı kaplıcası mide, bağırsak, deri hastalıklarına ve romatizmaya iyi gelmektedir. Çamlıyayla/Cocak-Cehennem Deresi Dağ Keçisi Koruma alanı olarak av turizmine hizmet vermektedir. Göksu Deltası, Taşucu Paragöl, Göksu Vadisi, Servatul Geçidi, Cehennem Deresi, Lamas Çayı Vadisi, Pozantı Geçidi, Seyhan Nehri-Yekköprü Su Tüneli gibi gezip görmeye değer çok sayıda doğal zenginliklere sahiptir. Toros yaylaları hem tarihsel ve kültürel değerleri ve hem de flora ve fauna yönünden oldukça zengin olup ziyaretçilere doğal yaşamı tanıma keyfi yaşatması açısından son derece çekicidir (Yenişehir, 1997: 83).

Yat turizminin Doğu Akdeniz'e kaydırılması amacıyla uluslararası standartlara uygun yat limanı projesi geliştirilmektedir. Bu nedenle 1994 yılında ihale edilmiş olan 500 yat kapasiteli Mersin Ana Yat Limanı Yenişehir'de yapımı tamamlanmıştır. Ayrıca Erdemli'de yer alan Kumkuyu Yat Limanı 250 adet yat kapasitesine sahiptir. Mersin Çamlıbel'de faaliyet gösteren Yat Baseni 300-350 yat kapasitelidir. Mersin'de Arslanköy, Tarsus'da Çamlıyayla kayak turizmi açısından elverişli yapısı ile turizm alanında hizmet verebilecek kapasitededir. Akarsularda rafting, plajlarda ise yelken, sörf, bot, paraşüt, su kayağı vb su sporları yapmak mümkündür. Türk Hava Kurumu 2675 m yüksekliğindeki Emirler köyünde Tarsus Karatepe'de ve Çanaktepe'de yamaç paraşütü ve yelken kanat eğitimi vermektedir. Mersin, Kültür ve Turizm Bakanlığınca kongre turizminin geliştirileceği 7 şehir arasına alınmıştır. Yenişehir Belediyesince hizmete sokulan 12000 Metrekarelik fuar alanının, Mersin'de fuarcılığın gelişimine katkı sağlaması beklenmektedir. Mersin, 310 adet sit alanı ile Türkiye'de en çok sit alanına sahip 10 il arasında yer almaktadır (www.igd.com.tr 05.12.2011). Mersin ilinin 32 kilometrelik kıyı bandında yer alan çok sayıda tarihsel, arkeolojik ve doğal sit alanları arasında özellikle il merkezinde ilk yerleşim yerlerinden olan Yumuktepe ve Soli Harebeleri, Anamur'da Anamuryum Harabeleri ve Mamure Kalesi, Aydıncık'ta Dört Ayaklı Anıt Mezar, Bozyazı'da Arsione, Nagidos ve Sof-ta Kalesi, Erdemli'de Kanlıdivane Harebeleri, Ayaş, Korikos, Adamkaya Kabart-maları, Gülnar'da Meydancık Kale, Mut'ta Alahan Manastırı, Silifke'de aynı zamanda içinde küçük bir kiliseyi de barındıran Cennet - Cehennem Mağarası, Silifke Kalesi, Tekir Ambarı, Jüpiter Tapınağı, Aya Tekla, Holmi Öreni, Silifke Afrodisyası, Uzuncaburç, Olba, Tarsus'ta Kleopatra Kapısı, Gözlükule Höyüğü, Aziz St. Paul Kuyusu, Donuktaş Roma Yolu en önemlileridir (İçel Müzesi ve Ören Yerleri, 2001: 3-7).

Kız Kalesi M.Ö. IV. yüzyılda, Mersin'in 60 km kadar batısında bir Yunan koloni şehri olarak kurulmuştur. (Evliyaoğlu, 1996: 73-74). Anamur Kalesi M.S. III. yüzyılda Romalılar tarafından yapılmıştır. 1230 yılında Karaman oğulları'nın eline geçmiştir. Silifke Kalesi yüksek kayalıklar üzerine Ortaçağ'da yapılmıştır. Kalenin doğusunda 45 metre uzunluğu, 23 metre genişliği ve 12 metre derinliği olan sarnıcın Bizanslılar tarafından yapıldığı sanılmaktadır. Hıristiyanlığın yayılmasında en çok hizmeti geçen St. Paul Havarisinin doğum yeri olan Tarsus'da, St. Paul Kuyusu ve

Kilisesi bulunmaktadır (Yenipınar, 1996:164). Mut İlçesi'nde bulunan Alahan Manastırı ve Tarsus'ta bulunan St. Paul Kuyusu ve Kilisesi UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer almaktadır. Bu tarihi varlıklardan özellikle St. Paul Kilisesi, Vatikan tarafından 2008 yılının "St. Paul Yılı" ilan edilmesiyle Hristiyan turistler tarafından ziyaret edilen turizm merkezi haline gelmiştir.

Tarsus ilçesindeki Hazreti Danyal Türbesi ve Makam-ı Şerif Cami, Hazreti Lokman Türbesi, Hazreti Şit Türbesi, Kur'an-ı Kerimde bahsedilen yedi uyurlar (diğer adıyla Eshab-ı Keyf Mağarası) ile Silifke Meryemlik'te yer alan Azize Ayatekla (Tarsus Müzesi ve Ören Yerleri, 2001: 2-3), Mut ilçesinde bulunan Alahan Manastırı, Erdemli ilçesinde bulunan Kanlıdivane Mersin'de bulunan ve inanç turizmi kapsamında değerlendirilebilecek önemli dinsel merkezlerdir (Bingöl, 2004:137). Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2023 Turizm Stratejisi' kapsamında, Tarsus'tan başlayarak Adana, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay illerinden oluşan "Doğu Akdeniz ve Güneydoğu, İnanç ve Gurme Turizm Aksı" oluşturulmuştur.

Tarsus'daki Yedi Uyurlar (Eshab-ı Kefh) Mağarası, Silifke' deki Cennet ve Cehennem Mağaraları, Astım Mağarası, Anamur'da Köşebükü Mağarası, Bozyazıdaki Çatlı Mağarası, Silifke'de Ekizin Düdeni Mağarası, Sumaklı Duden Mağarası, Anamur'daki Çukurpınar Mağarası, Üğü Mağarası, Bicikli Mağarası, Çamlıyayla'daki Mehribakan Mağarası, Hacı Sarının Mağarası, Saydibi Mağarası, Karain Mağarası, Mut'daki Dereköyü Kuzeyi Mağarası mağara turizmi açısından turistlerin en çok ziyaret ettikleri yerlerdir. Türkiye'nin en derin mağarası 1453 metre ile Mersin'deki Peynirlikönü Mağarası'dır (www.igd.com.tr 05.12.2011).

3.4. Mersin'in Turizm Merkezleri

19.04.1989/20144 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Mersin Ovacık Turizm Merkezinde 9.500 yatak kapasitesi, Mersin Kargıcık Turizm Merkezinde 900 yatak kapasitesi, Mersin Ortaburun Tepesi Mevkii Turizm Merkezi 2.500 yatak kapasitesi, Mersin Melleç Turizm Merkezi 1.000 yatak kapasitesi hedeflenmektedir. Mersin Tarsus Kültür Ve Turizm Koruma Ve Gelişim Bölgesi, 07.10.1997 tarih ve 23133 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 97/9985 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Mersin-Tarsus Kıyı Kesimi Turizm Merkezi ilan edilmiş, 31.12.2004 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2004/8321 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe girmiştir. Sahip olduğu doğal ve fiziksel potansiyel nedeniyle turizm açısından birinci derecede önem arz etmektedir. Bölgede 7.600 yatak kapasitesi, 2 golf alanı, 1 kongre merkezi, 1 sağlıklı yaşam merkezi ve 1 günübirlik tesis yapılması hedeflenmektedir. Mersin'de dış turizmi harekete geçirerek yeni istihdam alanı yaratacak olan turizm merkezlerinden, Mersin Tarsus Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesinde yatırımcılara tapuları verilmiş ve 31.03.2010 tarihinde yer teslimi yapılmıştır. Mersin Taşucu-Boğsak Turizm Merkezi, 19.10.2006 tarihli ve 26324 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2006/11033 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile turizm merkezi olarak ilan edilmiştir. Mersin Narlıkuyu Akyar Turizm Merkezi, 19.10.2006 tarihli ve 26324 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2006/11033 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile turizm merkezi olarak ilan edilmiştir. Mersin Tarsus Gülek Karboğazı Kültür, Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi, 08.12.2006 tarih ve 26370 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2006/11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Gülek Kasabasına 13 km (5 km. asfalt, 8 km. stabilize) uzaklıkta yer alan Karboğazı kış sporlarının her çeşidinin yapılmasına

uygundur. Uluslararası Kayak Federasyonu'nun (FIS) Alp Disiplini kayak yarışmalarında istemiş olduğu faktörlerin tamamına sahip bulunan Karboğazı 3.585 m.lik zirvesi ile 2000-3000 rakımları arasında bulunan 10 km.lik doğal kayak pisti, Ekim ayından Haziran ayına kadar 7-8 ay kaliteli kar tutma özelliği ile dağcıların, kayakçıların ve turizm yatırımcılarının cazibe merkezi olacaktır (www.mersinkulturturizm.gov.tr 26.12.2011).

4. Mersin'in Turizm Kapasitesi ve Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi

Tarsus'tan Anamur'a kadar, antik kentleri, tarihi ve doğal değerleri, ören yerleri ile Mersin, bir turizm kenti potansiyeline sahiptir. Mersin deniz-kum-güneş üçlemesinin dışına çıkarak, inanç, mağara, av, yayla, trekking, rafting, yamaç paraşütü, su sporları, kayak, dağcılık gibi, alternatif turizm çeşitlerini sunabilecek potansiyele sahiptir. Bölge ikliminin ılıman olması nedeniyle hem turizm mevsimi uzun olmakta hem de turistik ürün çeşitliliği artmaktadır. Turizmde ürün çeşitlendirilmesi rekabet gücü elde edebilmek için önemli bir faktördür (Bahar ve Kozak, 2005:145). Mersin turizmde ürün çeşitlendirmesi yapabilme açısından diğer bölgelere göre rekabet gücü elde edebilecek durumdadır. Böylece yerli ve yabancı turistlerin yılın her ayında dinlenme, eğlenme, gezi, spor vb amaçlı Mersin'e gelmesine imkân sağlayacak potansiyele sahiptir (Bingöl,2004:133-134). Mersin Türkiye'de önemli bir turizm destinasyonu olmasına rağmen, yüksek turizm hareketliliğine ve turist sayısına ulaşamamış, elde edilen turizm gelirin'in Türkiye ekonomisi içerisinde payı düşük kalmıştır (Duman ve Öztürk 2005:9).

Tablo 2'de Mersin deniz sınır kapılarından giriş yapan yerli ve yabancı ziyaretçilerin sayısı 2002 yılından itibaren verilmiştir. Bu verilere göre, 2002 yılında Mersin'e giriş yapan toplam turist sayısı 214,615 kişi iken 2006 yılında 206,968 kişiye, dünya krizinde etkisiyle 2009 yılında 129,043 kişiye düştüğü görülmektedir. Hem yerli turist sayısı hem yabancı turist sayısında düşüş olmuştur. 2010 yılında ise Mersin'e doğrudan giriş yapan ziyaretçilerin sayısında 2009 yılının üzerinde bir seyir izlenmiştir. 2010 yılında turist sayısı 2009 yılına göre %6 oranında artarak 136,255 kişiye yükselmiştir. Bunun 117,460 kişi yerli turist 18,795 kişi ise yabancı turist olduğu görülmektedir. Söz konusu artış, giriş yapan yerli ziyaretçi sayısında %5, yabancı ziyaretçi sayısında %12 olarak gerçekleşmiştir. Elde edilen ikincil verilere göre Mersin'e 2011 yılı sonu itibariyle 94,184 yerli, 21,004 yabancı olmak üzere toplam 115,188 turist girişi olmuştur. Deniz kapılarından giriş yapanların çok büyük bir kısmı il içinde gecelemede, gidecekleri merkezlere devam etmektedirler. Bu giriş çıkışların çok büyük kısmı Kıbrıs yönünde olmaktadır (Mersin İl Özel İdaresi, 2010:166).

Tablo 2: Mersin'e Deniz Sınır Kapılarından Giriş- Çıkış Sayısı (2002-2011)

Yıllar	Yerli Giriş	Yabancı Giriş	Yerli Çıkış	Yabancı Çıkış	Toplam Giriş	Toplam Çıkış
2002	185,797	28,818	171,731	29,952	214,615	201,683
2003	183,263	28,485	181,316	29,842	211,748	211,158
2004	209,821	26,981	222,740	28,903	236,802	251,643
2005	232,820	24,056	223,627	25,500	256,876	249,127
2006	178,590	28,378	180,299	20,758	206,968	201,057
2007	136,594	17,603	153,267	27,279	154,197	180,546
2008	133,607	18,554	135,854	18,754	152,161	154,608
2009	112,193	16,850	120,210	18,421	129,043	138,631
2010	117,460	18,795	123,578	19,584	136,255	143,162
2011	94,184	21,004	102,834	21,508	115,188	124,342

Kaynak: www.mersinkulturturizm.gov.tr

Mersin'e giriş yapan yabancı turistlerin çoğunluğunu 2005 yılında %79'luk payla Ortadoğu ülkeleri olmuştur (www.mersinkulturturizm.gov.tr 26.11.2011). Bu oran yıllar itibariyle dalgalanma gösterse de Orta Doğu ülkelerinden gelen turist sayısı toplam içerisindeki payı %50'den yüksektir. Mersin'e Avrupa ve Asya ülkelerinden gelen ziyaretçilerin sayısında 2010 yılında artış olmuş, Afrika ülkelerinde önemli bir değişim olmamış, Okyanus ve Kutup Bölgeleri, Amerika ile diğer ülkelerde ise az da olsa artış olmuştur (Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, 2010:101). Orta Doğu ülkelerinden gelen turistlerin (özellikle Suriyeliler) temel olarak alışveriş için geldikleri, Avrupa kökenli turistlerin ise genellikle bölgeyi transit geçişler sırasında ziyaret ettikleri ve çok kısa süreli konaklamalar yaptıkları, konaklama tesislerinin en büyük müşteri kitlesini yakın çevre illerden gelen yerli turistlerin oluşturduğu tespit edilmiştir (Mersin İl Özel İdaresi,2010:172).

2005-2011 döneminde Mersin'de konaklayan turist sayıları tablo 3'de verilmiştir. 2005-2010 döneminde hem yabancı hem yerli turist sayısında düzenli artış olmasına rağmen 2011 yılında yabancı ve yerli turist sayısında düşüş gözlenmektedir. Söz konusu dönem içerisinde Mersin'de konaklayan toplam turist içerisinde %70-80 civarı yerlilerden oluşmaktadır. Yabancıların Mersin'i pek tercih etmedikleri gözlenmektedir. Yabancılar genellikle Antalya Kapadokya geçidini yapan turistler olup konaklama süreleri kısıtlı olmaktadır. Yerli turistler daha çok yaz aylarında güneş-deniz turizmi amacıyla gelmekte olup ortalama 8-10 gün gecelemetedirler. Yabancı turistler ise daha kısa süreli kalmakta, ortalama 2 gün gecelemetedirler. Mersin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından düzenlenen istatistiklere göre, Turizm İşletme Belgeli tesislerde son altı yıl içinde yıllık ortalama doluluk oranları %40'lar civarındadır. Fakat yaz aylarında (özellikle Temmuz ve Ağustos ayları) sahil boyunca sıralanmış olan belediye belgeli tesislerde doluluk oranları %100 oranına yakındır. Turizm işletme belgeli tesislerin tümünün kayıtlarının düzenli olduğu düşünülmektedir. Ancak istatistiklerin eksik olabileceği ve tesislerin doğru bilgi vermediği hatta belediye belgeli tesislerde eksik kayıtların söz konusu olduğu düşünülmelidir.

Tablo 3: Mersin’de Konaklayan Turist Sayısı (2005-2011)

Yıllar	Yabancı Turist Sayısı	Yerli Turist Sayısı	Toplam Turist Sayısı
2005	17,400	72,149	89,549
2006	27,183	179,067	206,250
2007	30,017	203,466	233,483
2008	37,678	229,544	267,222
2009	42,738	225,328	268,066
2010	62,002	240,399	302,401
2011	28,371	204,702	233,073

Kaynak: Mersin İl Özel İdaresi, Mersin İli Turizm Master Planı 2010

Her ilin merkez ve ilçelerindeki turizm işletme belgeli, yatırım belgeli ve belediye kontrolündeki tesis sayısı, yatak sayısı bir anlamda bölgenin turistik arz kapasitesini oluşturmaktadır. Mersin’de 2005 yılında 39 adet turizm işletme belgeli konaklama tesisi bulunup, 2,484 oda 5,541 yatak kapasiteleri mevcuttur. Mersinde 469 oda, 1002 yatak kapasiteli 10 adet turizm yatırım belgeli tesis, 11 adet 944 kişi kapasiteli turizm işletme belgeli yeme-içme tesisleri bulunmaktadır. 2005 yılında tesislerin ortalama doluluk oranı %40,6 olarak gerçekleşmiştir (www.mersinkulturturizm.gov.tr 26.12.2011). Mersin’de, Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan alınan 2009 verilerine göre, 38 adet Turizm Bakanlığı onaylı, 216 adet belediye onaylı olmak üzere toplam 254 adet konaklama tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerin ilçelere göre dağılımı incelendiğinde, Turizm Bakanlığı onaylı tesislerinin %37’si Merkez İlçe’de, %18’i ise Silifke’de bulunmaktadır. Belediye onaylı tesislerin ise %41’i Silifke’de, %19’u Erdemli’de, %17’si Merkez İlçe’de, %14’ü Anamur’da %9’u ise diğer ilçelerde yer almaktadır. Konaklama (tesise giriş) istatistiklerine baktığımızda ise, geceleme için en çok tercih edilen ilçeler yine, talebin ve bunun sonucundaki tesis yoğunluğunun da bir sebebi olarak deniz turizminin yoğun olarak yapıldığı Akdeniz, Erdemli, Silifke olmaktadır. 2009 yılında, Mersin’de yaklaşık 520.000 gün geceleme hesaplanmıştır. Bu geceleme günlerinin %38’i Akdeniz’de, %15’i Erdemli’de, %25’i Silifke’de %22’si ise diğer ilçelerde gerçekleşmiştir (www.igd.com.tr 05.12.2011). 2010 yılında 457.666 gün, 2011 yılında ise 407.122 gün geceleme gerçekleşmiştir (www.mersinturizmku.ltur.gov.tr 05.03.2012).

Tablo 4’de 2010 yılı Mersin turizm işletme belgeli, yatırım belgeli ve belediye belgeli tesis, oda ve yatak sayıları verilmektedir. Tablo 4’e göre, 2010 yılı sonu itibariyle 6,866 oda, 14,499 yatak kapasiteli 39 adet turizm yatırım belgeli tesis, 2,227 oda, 4,859 yatak kapasiteli işletme belgeli tesis, 6,102 oda, 18,839 yatak kapasiteli belediye belgeli tesis mevcuttur. 2010 yılında tesislerin ortalama doluluk oranı bir önceki yıla göre %1 azalarak %43 düzeyinde gerçekleşmiştir (Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, 2010:100). Önceki yıllara göre konaklama tesis sayısında bir değişim olmamış, oda ve yatak kapasitesinde artış gerçekleşmiştir. 2010 yılı verilerine göre toplam 102 adet 1 yıldızlı otel, 173 adet pansiyon olmak üzere toplam belediye belgeli 322 adet tesis bulunmaktadır.

Tablo 4: 2010 yılsonu itibariyle Mersin Turizm İşletme Belgeli, Yatırım Belgeli ve Belediye Belgeli Tesis, Oda ve Yatak Sayısı (adet)

İşletme Türü	Turizm İşletme Belgeli Tesis Sayısı	Yatırım Belgeli Tesis Sayısı	Belediye Belgeli Tesis Sayısı
5 Yıldızlı Otel	1	6	
5 Yıldızlı Tatil Köyü		4	
4 Yıldızlı Otel	5	12	
4 Yıldızlı Tatil Köyü		2	
3 Yıldızlı Otel	15	3	
2 Yıldızlı Otel	12	3	
1 Yıldızlı Otel	3		102
Apart Otel	1	2	8
Pansiyon			173
Motel	1		33
Butik Otel			
Kamp, Mokamp			6
Dağ Evi		1	
Golf Tesisi		2	
Sağlıklı Yaşam Tesisi		1	
Günübirlik Tesis		3	
Toplam	38	39	322
Toplam Oda Kapasitesi	2.227	6.866	6.102
Toplam Yatak kapasitesi	4.859	14.499	18.839

Kaynak: Mersin Ticaret Odası Ekonomik Rapor verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Mersin müze ve ören yerleri ziyaretçi sayısı 2006 yılında 285,126 iken 2010 yılında 426,178'e yükselmiştir. 2011 yılsonu itibariye göre 507,434 kişi müze ve ören yerleri ziyaret etmiştir (www.mersinkulturturizm.gov.tr 05.03.2012).

Mersin'de 2011 yılı itibariyle, 8 adet yaklaşık 2000 kişi kapasiteli turizm işletme belgeli yeme-içme tesisi bulunmaktadır. 74 adet seyahat acentesi, 29 adet ve 11.781 kapasiteli toplantı salonu ve aynı zamanda Silifke'de 4 adet, Erdemli ve Bozyazı'da birer adet olmak üzere toplam 6 adet Mavi Bayraklı Plaj bulunmaktadır (www.mersinkulturturizm.gov.tr 05.03.2012).

Mersin merkezi yeni ve modern bir liman şehridir. Büyük kentlerle demiryolu ve karayollarıyla ulaşım yapılırken, yabancı limanlarla gemi seferleriyle bağlantılıdır. Mersin ile Gazimagosa arasında düzenli feribot seferleri gerçekleştirilmektedir. Mersin'in modern bir kent olması nedeniyle, turistler burada kalmakta ve Mersin'i Kapadokya, Güney Doğu Anadolu, Batı Akdeniz ve Kıbrıs'a geçiş merkezi olarak seçmektedirler. İstanbul, İzmir, Antalya ve Ankara'ya Adana üzerinden transfer bağlantısı ve direkt uçuş imkânıyla iki ile üç saat içinde ulaşılması mümkündür. Ayrıca Tarsus civarında Çukurova Havalimanı inşaatına başlanması turizm yatırımcıların Mersin'e ilgilerini çekme açısından önemlidir.

Türkiye’de 2010 yılı verilerine göre turizm işletme belgeli 2 bin 720 konaklama tesisinin 38 adeti Mersin’de bulunmaktadır. Türkiye toplam göstergeler içinde Mersin’in turizm işletme ve yatırım belgeli tesis sayısı, yatak ve oda kapasitesi düşük oranda kalmaktadır. Mersin’de daha çok belediye belgeli pansiyon tipi tesisler bulunmaktadır. Mersin’deki turizm işletmesi belgeli tesislerin sayıları ve kapasiteleri, Türkiye’de tesis bazında %2 ve oda ve yatak kapasitesi bazında ise %1 dolayındadır. Aynı durum, belediye belgeli tesisler için de geçerli olup, oran %2-3 aralığındadır. Turizm işletme belgeli tesislerde geceleleyen yabancı turist sayıları açısından Mersin’in payı %1’den de düşüktür. Avrupa’dan Türkiye’ye ve Avrupa’dan Mersin’e gelişler kıyaslandığında da durum pek farklı değildir. Bu oranın binde 2,5 dolayında olduğu gözlenmektedir (www.mersinhaberci.com 28.11.2011). 2013 yılında Mersin’de düzenlenecek olan Akdeniz Oyunlarının turizm açısından da hareketlilik getireceği düşünüldüğünde daha fazla konaklama tesisi, oda ve yatak kapasitesinde artış beklenmektedir. Tarsus-Kazanlı sahil bandında yapılacak olan 7600 yatak kapasiteli, içinde golf sahaları gibi sosyal donatı alanlarının da bulunduğu tesisin yapımı devam etmekte olup Akdeniz Oyunlarına kadar tamamlanması beklenmektedir. 2010 yılı içinde Mersin’e Türkiye’ye gelen 33.027.943 turistten 62,002 yabancı, 240,399 yerli olmak üzere toplam 302,401 turist gelmiştir. 2011 yılında ise Türkiye’deki 36.151.328 turistten 233,073’ü Mersin’e gelmiştir. Bunun 28,371’i yabancı, 204,702’si yerli turisttir. 2011 yılında Türkiye’ye gelen turistlerin kişi başı ortalama 637 dolar harcadıkları dikkate alınrsa, Mersine gelen turist sayısı ile bu rakamı çarptığımızda, Mersin’in 2011 yılında elde ettiği turizm gelirini tahmini olarak 148.467.501 dolar olduğunu hesaplayabiliriz. Bu turizm gelirinin 18.072.327 doları yabancılardan, 130.395.174 doları yerlilerden elde edilmektedir. 2011 yılı Türkiye turizm geliri 23 milyar 20 milyon 392 bin dolar olarak açıklanmıştır. Eldeki verileri kullanarak 2011 yılı Türkiye turizm geliri içerisinde Mersin turizm gelirinin payı %0.064 olarak hesaplanabilir. Bu hesaplamalar Mersin turizminin Türkiye ekonomisinde oldukça düşük gelir etkisi yarattığını göstermektedir. Mersin turizm gelirinin düşük düzeyde olması sonucunda diğer makro ekonomik göstergelere oranlarda düşük düzeyde kalmaktadır.

5.Sonuç

Türkiye’de önemli bir turizm kenti potansiyeline sahip olan Mersin, ender tarihi değerlere ve doğal zenginlikleriyle önemli bir turizm destinasyonu olmasına rağmen yüksek turizm hareketliliğine ulaşamamış, turizm geliri bakımından önemli yerde olamamıştır. Mersin deniz-kum-güneş üçlemesi dışında özellikle, kültür, inanç, kongre, yayla, trekking, rafting, yamaç paraşütü, su sporları, kayak, dağcılık gibi alternatif turizm çeşitlerini sunabilecek potansiyele sahip olmasına rağmen ulusal ve uluslar arası ölçekte bir turizm destinasyonu olarak tanınmamaktadır. Elde edilen ikincil verilere göre Mersin turizm göstergeleri önemli bir gelişim göstermemiştir. Türkiye ekonomisinde turizm ile ilgili makroekonomik göstergeler içinde Mersin turizminin payı düşük düzeyde kalmıştır. Turizm geliri içerisinde Mersin’in payı yaklaşık olarak %0,64 oranındadır. Elde edilen verilerden anlaşıldığı üzere, düşük olan Mersin turizm gelirinin GSMH ve ihracat geliri içerisindeki payı ve dış ticaret açığını kapatmadaki payı da oldukça düşüktür. Mersin’deki turizm işletmesi belgeli tesislerin sayıları ve kapasiteleri, Türkiye’de tesis bazında %2 ve oda ve yatak kapasitesi bazında ise %1

dolayındadır. Aynı durum, belediye belgeli tesisler için de geçerli olup, oran %2-3 aralığındadır.

Mersin sahip olduğu turizm potansiyeline rağmen gelen turist sayısının yeterli düzeyde olmadığı mevcut durum analizi sonuçlarından görülmektedir. Turizm işletme belgeli tesislerde geceleleyen yabancı turist sayıları açısından Mersin'in payı %1'den de düşüktür. Avrupa'dan Türkiye'ye ve Avrupa'dan Mersin'e gelişler kıyaslandığında da durum pek farklı değildir. Bu oranın binde 2,5 dolayında olduğu gözlenmektedir. Dünyada ve Türkiye'de yaşanan ekonomik krizler, terör olayları ve doğal afetler, Mersin'e gelen ziyaretçi sayısını doğrudan ya da dolaylı etkilemektedir. Mersin'deki konaklama tesislerinin %60-70 dolayında atıl kapasite sorunu ve ziyaretçilerin ortalama kalış süresinin 2 gün civarında olması, Mersin turizmi ve ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir. Mersin'in Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin turistik merkezlere dağılımı açısından incelendiğinde, en çok yabancı turist çeken Antalya, Muğla, İzmir'in çok gerisinde kaldığı anlaşılmaktadır. Turizm sektöründeki gelişmenin lokomotifini öncelikle güneş ve deniz turizmidir. Mersin, Türkiye'de bu konuda hizmet verebilen üç ilden birisidir. Antalya ve Muğla kıyıları güneş-deniz turizmi açısından doygunluk noktasına erişmiş durumdadır. Mersin'in bu rakiplere karşı en güçlü yönü sahillerinde halen turizm sektörüne tahsis edebilecek boş alanlar olmasıdır. Mersin'in diğer rakiplere karşı zayıf yönü ise yıllarca yapılan yanlış uygulamalar sonucu mevcut turizm faaliyetlerinin bir bütün olarak daha düşük kalitede olmasıdır. Bu durum Mersin'in markalaşmasını engelleyen en önemli etkenlerden biridir. Mersin, Antalya ve Muğla'yla rekabet şansını arttırmak için bir yandan yatak kapasitesini arttırmak diğer yandan bir bütün olarak kalitesini yükseltmek zorundadır.

Mersin'deki tatil turizmi daha çok iç turizme yöneliktir. 1980'lerden itibaren Silifke-Mersin kıyı bandında yazlık ev ve site yapımı iç turizmi canlandırmıştır. İç turizmi daha çok Mersin merkezden gelen yazlıkçılar ile civar bölgelerden gelen gelir düzeyi çok yüksek olmayan yerli turistler canlandırmaktadır. Gelir düzeyi düşük olan turistler daha çok belediye belgeli pansiyon tipi yerleri tercih etmekte veya günübirlik gelmektedirler. Mersin turizminin yurt içi ve yurt dışı pazarlarda tanıtımının ve imajının güçlendirilmesi turist sayısının artışında önemli olacaktır. Mersin'in turizm markası olabilmesi için turizme yönelik fiziki ve sosyal altyapı imkânlarının geliştirilmesi, ulusal ve uluslar arası tanıtım, turizm eğitimi ve imaj sorunlarına öncelik verilmesi gerekmektedir. Çok sayıda turist gelmesinden ziyade, gelenlerden elde edilecek gelirin yüksek olması da önemlidir. Turizmi çeşitlendirecek kaliteli ürünler üretilmesi, bunların iyi fiyata satılması ve tanıtımının yapılması gerekmektedir. Turizme yön veren ve turizmden para kazanan tüm kurum ve kuruluşlardaki kişilerin, bu bilinçle hareket etmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca Mersin turizminin bütün bir yıla yayılarak her mevsim turizm yapılmasının sağlanması önemli olacaktır. Bunun için özellikle potansiyeli olan kongre turizmi, dağ, yayla ve kış turizmi, inanç, kültür turizmi, termal turizmi, deniz, yat turizmi gibi turizm çeşitleri geliştirilmesi gerekmektedir. Havalimanı projesi, Karboğazı kış sporları turizm merkezi projesi ile açığa çıkarılmamış turizm ve kültürel değerlerin turizme kazandırılması, tanıtılması ve geliştirilmesi gibi projeler ve turizm merkezi ve bölgesinin entegreli olarak ele alınarak, sözü edilen turizm potansiyellerinin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Mersin'de turizm sektörünün geliştirilmesinde kamu sektörünün desteği kaçınılmaz iken, yatırımların hem kamu hem özel sektör tarafından yapılması daha

verimli olacaktır. Mersin’de sağlıklı ve sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi hem Mersin ekonomisi hem de Türkiye ekonomisi için önem taşımaktadır. Bu nedenle Mersin’de özellikle yerel yöneticilere büyük görev düşmektedir. Bununla beraber sivil toplum kuruluşları, turizm işletmecisi yöneticileri, turizm alanında çalışan eğitici ve akademisyenlerin bir araya gelerek gerekli çalışmaları yapmaları ve mevcut olan projelerin en kısa zamanda tamamlanarak hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- BADAY, Ezgi; SİVRİ, Yıldız Uğur; BERBER, Metin; (2010), “Türkiye’de İllerin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması”, www.metinberber.com_(05.12.2011)
- BAHAR, Ozan;(2008),“Muğla Turizminin Türkiye Ekonomisi Açısından Yeri Ve Önemi”, *Muğla Üniversitesi. SBE Dergisi(İLKE)*, Güz, Sayı:21,ss.61-80
- BAHAR, Ozan ve KOZAK Metin;(2005), *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik*, Detay Yayıncılık, 1.b., Ankara,
- BİNGÖL, Zekeriya;(2004), “Akdeniz Bölgesinin Kültür ve İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi” *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1,İstanbul, ss.125-137
- BloombergHT; (2011), “Turizm Gelirinde 2012 Hedefi 26 Milyar Dolar”, www.bloomberght.com (05.12.2011)
- COLTMAN, Michael, M.:(1989),*Introduction to Travel and Tourism:an International Approach*,New York
- DELOİTTE; (2010), *Türkiye Turizm Sektörü Raporu*
- DINCER,Bülent; ÖZASLAN, Metin; KAVASOĞLU, Taner; (2003), *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, DPT Yayın No:2671, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Mayıs
- DPT; (2007),*Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 2007-2013, Ankara: DPT Yayın No:2727-ÖİK:679.
- DUMAN, Teoman; ÖZTÜRK, Ahmet Bülent; (2005), “Yerli Turistlerin Mersin Kızkalesi Destinasyonu ve Tekrar Ziyaret Niyetleri ile İlgili Algılamaları Üzerine Bir Araştırma”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Bahar, Cilt:16, Sayı:1,ss.9-23
- DUMAN Teoman; YAĞCI M.İsmail; (2004), “Mersin’de Turizmi Geliştirmek İçin Ne Yapmalı?” *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Bahar, Cilt:15, Sayı: 1, ss.9-20
- EGE, Zehra; GÜRDOĞAN, Arzu; (2006), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türk Turizm Sektörü Açısından Değerlendirilmesi”, *Balıkesir Üniversitesi Bandırma İİBF Akademik Fener Dergisi*, Cilt 3, Sayı:5,ss.42-59
- EVLYAOĞLU, Sait; (1994),*Türkiye Turizm Coğrafyası ve Türkiye Coğrafyasının Ana Hatları*, Ankara
- EVLYAOĞLU, Sait; (1996), *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Gazi Üniversitesi Yayınları 2.b., Ankara
- HEPAKTAN, Erdem; ÇINAR Serkan; (2010), “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri” ,*Celal Bayar Üniversitesi S.B.E. Dergisi* Cilt :8 Sayı:2, ss.135-155
- İÇÖZ Orhan; KOZAK Metin; (2002),*Turizm Ekonomisi (Turizmin Makro ve Mikro Ekonomik Etkileri)*,2.b. Turhan Kitabevi, Ankara

- İstanbul Gayrimenkul Değerleme ve Danışmanlık AŞ; (2011), *Türkiye Turizm Piyasaları Araştırmaları Raporu*, Haziran, www.igd.com.tr (05.12.2011)
- Mersin Haberci Gazetesi; (2011), “Mersin’in Turizm Değerlendirmesi...”, www.mersinhaberci.com (28.11.2011)
- Mersin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; Verileri, www.mersinkulturturizm.gov.tr (26.12.2011)
- Mersin İl Özel İdaresi, Mersin İli Turizm Master Planı 2010 (05.03.2012)
- Mersin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; *Tarsus Müzesi ve Ören Yerleri 2001*
- Mersin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; *İçel Müzesi ve Ören Yerleri 2001*
- Mersin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; *İçel Turizm İl Envanteri 1997*
- Mersin Ticaret ve Sanayi Odası; Ekonomik Raporları, www.msto.org.tr (28.11.2011)
- OKFRAM; (2011), “Kuzey Afrika’da Gerilim Türkiye’nin Turizm Gelirlerine Olumlu Yansiyabilir”, *Özel Dosyalar Kuzey Afrika Dosyası 1*, www.okfram.okan.edu.tr (26.12.2011)
- Resmi Gazete, “4875 Sayılı “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu” Resmi Gazete, 17.06.2003, Sayı:25141
- Resmi Gazete, “2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu” Resmi Gazete, 16.03.1982, sayı:17635
- Resmi Gazete, “4957 Sayılı Turizm Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” Resmi Gazete 01.08.2003: sayı:25186
- SÖNMEZ, Mustafa; (2011), “Turizmden 130 Bin Kişiye Sigortalı İş”, www.turizmhabercisi.com, (26.12.2011)
- TOBB; (2003), *Bölgesel Gelişim Raporu Batı Akdeniz Bölgesi*, TOBB Araştırma Yayınları, Sayı:1, Ankara
- T.Vakıflar Bankası; (2004), *Turizm Sektörü*, Ankara
- Turizm Bakanlığı; İstatistikleri, www.turizm.gov.tr (26.12.2011)
- T.C.Merkez Bankası;İstatistikleri, www.tcmb.gov.tr (05.12.2011)
- Türkiye İstatistik Kurumu; İstatistikleri, www.tuik.gov.tr (28.11.2011)
- UÇKUN, Seher; (2004), *İşletme ve İşleme Türleri, Turizm İşletmeleri*, Değişim Yayınları, İstanbul
- UNWTO (World Tourism Organization); (2011), “World Tourism Barometer’s” www.unwto.org (07.12.2011)
- ÜNLÜÖNEN, Kurban; SAHİN, Salih Zeki;(2011),”Turizmde İstihdam”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt:10 Sayı:37,ss.1-25
- ÜNLÜÖNEN, Kurban; TAYFUN, Ahmet; KILIÇLAR, Arzu; (2007), *Turizm Ekonomisi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- YENİPİNAR, Uysal;(1997),*Doğu Akdeniz’in Mevcut Turizm Talebinin Yapısı ve Talebin Geliştirilmesine İlişkin Model Önerisi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- YILDIZ, Zafer; (2011), “Turizm Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi” *Süleyman Demirel ÜniversitesiThe Journal of Visionary*.Cilt:3, Sayı:5,ss.54-71
- YILDIRIM, Abdurrahman; (2012), “Turizmde İlk 5 Hayal Değil” www.bloomberght.com (05.03.2012)
- WTTC (World Travel & Tourism Council); (2011). “Tourism Economic Research”, www.wttc.org (02.11.2011)
- WTO(World Trade Organization); www.wto.org (28.11.2011)